

Nina Spicijarić Paškvan

PRILOG BIBLIOGRAFIJI RADOVA O FIJUMANSKOM I TRŠĆANSKOM IDIOMU

Dr. sc. Nina Spicijarić Paškvan
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci
Gjure Ružića 5, HR-51000 Rijeka
nspicijaric@hazu.hr

UDK 016:81'282
Stručni rad
Primljeno: 14. 5. 2015.
Prihvaćeno: 29. 6. 2015.

Dva grada na istočnoj jadranskoj obali, Rijeka i Trst, međusobno udaljena tek 75 km, imaju vrlo sličnu povijest. Od dolaska Rimljana, Slavena, zatim vladavine Ostrogota i Franaka te višestoljetnoga suživota u Habsburškoj Monarhiji, njihova se kulturološka i jezična povijest neprestano isprepliće. Oba grada karakterizira multikulturalnost, a u njihovoj se kulturi i govorima isprepliću slavenski, romanski i germanski elementi. Unatoč supostojanju više jezika u Rijeci i Trstu, u ovome će radu pažnja biti usmjerena na mletački adstrat. Dakle, cilj nam je u ovome radu, nakon davanja kratkoga povijesnog pregleda te osnovnih podataka o mletačkim idiomima, popisati radove koji su se bavili tršćanskim i fijumanskim idiomom.

Ključne riječi: fijumanski idiom; tršćanski idiom; mletački idiomi; Rijeka; Trst.

Uvod

Ovim se radom želi dati prilog bibliografiji radova o fijumanskom i tršćanskom idiomu. Uvodno se kratkim povijesnim pregledom nastoji pokazati koliko su ta dva grada sjeveroistočnoga Jadrana povijesno, kulturološki i jezično bliska. Također, budući da su tršćanski i fijumanski zapravo mletački idiomi, u nastavku će biti govora općenito o mletačkim kolonijalnim idiomima. Središnji je dio rada popis lingvističkih radova i rječnika koji su se bavili tim dvama idiomima.

Kratki povijesni pregled Rijeke i Trsta

U rimsko se doba i u ranom srednjem vijeku na mjestu današnjega riječkoga Staroga grada na zapadnoj strani utoka Rječine u more nalazio grad imena Tarsatica,¹ a na području današnjega Trsta naselje Tergeste.² Rimljani su vjerojatno na Tarsatici zatekli Liburne, dok su u Tergestu zatekli galsko pleme Karna te ga pokorili. Tergeste je, kao i Istra, bio dijelom X. italske regije *Venetia et Histria*, dok se od Raše do Krke (uključujući Tarsaticu) prostirala regija *Ilirik*.³ Oba su se grada nalazila na cesti koja je od Akvileje (*Aquileia*) išla – preko Trsta (*Tergeste*) i Rijeke (*Tarsatica*) – do Siska (*Siscia*) u Panoniju, odnosno do Senja (*Senia*), Zadra (*Jadera*) i Solina (*Salona*) u Dalmaciju. Nakon prodora Huna 376. god., koji su otjerali Gote preko Dunava, Rimsko Carstvo našlo se u krizi, te je bilo usredotočeno na podizanje obrambenoga zida za sprečavanje vojske i pljačkaša iz Panonije i Dalmacije. Tada Tarsatica postaje važno vojno-obrambeno središte.⁴ Nakon pada Zapadnoga Rimskog Carstva u 5. st. i Rijeka⁵ i Trst bili su pod vlašću raznih gospodara. Primjerice, za vladavine Ostrogota današnjom Italijom i Dalmacijom potkraj 5. i u prvoj polovici 6. st. Tarsatica postaje glavnim gradom Liburnije (*Liburnia Tarsaticensis*), koja se protezala od Raše u Istri do rijeke Krke u Dalmaciji.⁶ Nakon iscrpljujućih borbi bizantskoga cara Justinijana, slabi ekonomska snaga Istočnoga Rimskog Carstva, pa nakon njegove smrti germanski narod Langobarda prelazi iz Panonije u današnju Italiju (568. god.) te tako nakratko zauzima Tergeste, u Panoniju prodiru Avari, a Slaveni cestom *Senia – Tarsatica* preko Učke prelaze u Istru.⁷ Margetić navodi da se liburnijski gradovi tada slaveniziraju te time objašnjava nepostojanje staroga romanskog

¹ Bibliografiju radova o Tarsatici usp. Karković Takalić, Palma; Predoević, Petra, *Prilog za bibliografiju radova o antičkoj i kasnoantičkoj Tarsatici*, Rijeka, XVII, 1, str. 47-61.

² O porijeklu Trsta usp. Kohen, Joel, *Saggio sull'origine di Trieste*, Archeografo Triestino, vol. 1, 1829., str. 39-85 (reprint Tipografia Graphart, 2005.).

³ *Istra kroz vrijeme (Pregled povijesti Istre s osvrtom na grad Rijeku)* ur. Egidio Ivetic, Collana degli Atti, br. 30, Centro di Ricerche Storiche – Rovigno/Centar za povijesna istraživanja – Rovinj, Unione Italiana – Fiume/ Talijanska Unija – Rijeka, Università Popolare di Trieste/Narodno Sveučilište – Trst, 2009., str. 72.

⁴ Margetić, Lujo, *Tarsatica i Alarik*, Sveti Vid – zbornik, sv. X, 2005., str. 29.

⁵ U ovome se radu pod imenom Rijeka misli na povijesnu Rijeku smještenu na zapadnoj strani potoka Rječine, koja tek nakon 1947., ujedinivši se sa Sušakom, čini današnji grad Rijeku.

⁶ Margetić, Lujo, *Antička Tarsatica i počeci Rijeke*, Rijeka, I, 1, 1994., str. 31.

⁷ Slaveni upadaju u Istru već potkraj 6. i početkom 7. stoljeća (više o tome usp. Levak, Maurizio, *Slaveni vojvode Ivana*, Leykam international, Zagreb, 2007.).

autohtonoga govora na području Rijeke i njezine okolice te nepostojanje njegovih tragova u toponimima.⁸ U 7. st. Slaveni i Avari okupiraju Kras (tal. *Carso*), a u 8. st., kada Karlo Veliki osvaja Istru, Slaveni okupiraju poljoprivredna polja koja pravno pripadaju Trstu i Kopru. Dakle, već u navedenom razdoblju na tim područjima započinju romansko-slavenski kulturološki dodiri te, sukladno tomu, supostojanje romanskoga i slavenskoga jezičnoga izričaja. God. 788. i *Tergeste* i *Tarsatica* postaju dijelom franačke države. *Tarsatica* se posljednji put spominje 996., kada njemački car Oton III. u svom političkom programu predviđa osnivanje biskupije na *Tarsatici*. U to su vrijeme na području Kvarnera postojala tri primorska gradića: Lovran – Tarsatika – Bakar, ali nakon što je granica Svetoga Rimskog Carstva pomaknuta na Rječinu Tarsatica postaje granično mjesto bez velike važnosti. Otada do kraja 13. st. za područje tadašnje Rijeke nedostaju povijesni izvori.⁹ Trst u 11. st. prelazi pod vlast Akvilejskoga Patrijarhata, dok se u sljedećim desetljećima razvija kao slobodna komuna odupirući se nasrtajima drugih feudalaca i Venecije, koja ga je više puta pokušala podložiti svojoj vlasti. Kako bi izbjegli Mlečane, Tršćani 1382. god. priznaju vlast Leopolda II. Habsburga.¹⁰ Habsburgovci, zapravo, nakon smrti Alberta IV. Goričkog 1374. dobivaju izravnu kontrolu nad njegovim posjedima (Istarskom i Goričkom grofovijom), te nad posjedima Devinskih grofova koji nakon smrti Hugona Devinskoga 1399. prelaze u posjed obitelji Walsee.¹¹ Rijeka je tijekom 14. st. pod vlašću Devinskih grofova i Krčkih knezova, odnosno 1399. pod vlašću grofova Walsee, da bi 1466. god. također postala habsburški posjed.¹² Kao habsburški posjedi ta se dva grada počinju međusobno približavati. Tako su Patentom Karla VI. 1719. god. proglašeni slobodnim lukama, čime je trgovcima u tim lukama dopušteno slobodno uplovljavanje, isplovljavanje i trgovanje uz manje namete.¹³ Austrijanci u Kraljevici podižu ratnu luku, a tadašnja Rijeka dobiva u 18. st. i lazaret te cestovnu vezu s unutrašnjošću Habsburške Monarhije. Tada Rijeka pomalo izlazi iz svojih bedema te se počinje smanjivati razlika

⁸ Margetić, Lujo, *Tarsatica*, u: Rijeka, Vinodol, Istra – Studije, Biblioteka Dometi, ICR, Rijeka, 1990., str. 32.

⁹ Margetić, Lujo, *Antička*, n. dj., str. 32, 33.

¹⁰ O Trstu od 14. do 18. st. usp. Darovec, Darko, *Pregled istarske povijesti*, C.A.S.H., Pula, 1996., str. 43-45.

¹¹ *Istra kroz vrijeme*, n. dj., str. 227, 228; Gruber, Dane, *Povijest Istre*, Katedra Čakavskog sabora, Društvo Istrana Zagreb, Braća Hrvatskog zmaja, Zagreb – Žminj, str. 159-177.

¹² *Rijeka*, u: Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (preuzeto s interneta 16.3.2015. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52872>).

¹³ Žic, Igor, *Rijeka prema Trstu*, Sušačka revija, br. 36, 2001., str. 82.

između uže Rijeke i njezine okolice.¹⁴ Gradovi Trst i Rijeka postaju samostal-
ne upravne cjeline utemeljenjem gubernija u Rijeci na čelu s grofom Józsefom
Májlathom de Székelyijem te gubernija u Trstu s grofom Karlom Zinzedor-
fom na čelu.¹⁵ Raspadom Mletačke Republike 1779. god. Mađarima se otvara
prostor za postupni ulazak u lučki grad Rijeku, a Trst se razvija kao austrijska
luka.¹⁶ Oba su grada na prijelazu iz 18. u 19. st. u nekoliko navrata okupirali
Francuzi, a od 1809. do 1813. bili su sastavnim dijelom Ilirskih pokrajina sa
sjedištem u Ljubljani.¹⁷ Trst se 1813. vraća u sastav Habsburške Monarhije i
postaje slobodnim carskim gradom te središtem pokrajine Austrijsko primorje
(*Küstenland*). Iako podređen Beču, Trst 1850. god. dobiva Statut koji mu donosi
široku autonomiju. Tijekom 19. st. grad se dalje razvija kao najvažnija luka cijele
Habsburške Monarhije.¹⁸ Rijeka se tijekom 19. st. sve više razvija kao indu-
strijski grad (npr. tvornica papira utemeljena je 1822.), napreduju brodogradnja
i brodarstvo, uređuje se prostor za skladištenje na Brajdici itd. Habsburška se
Monarhija dijeli na dvojnu monarhiju 1867., odnosno na austrijski (Cislajtaniya)
i mađarski (Translajtaniya) dio. U austrijski dio, između ostaloga, ulaze Trst,
Kastavština, Istra, Kvarnerski otoci, u ugarski dio Grobinština i istočna obala
Rječine, dok je pitanje Rijeke ostalo otvoreno.¹⁹ Od 1868. god. Ugarsko-hrvat-
skom nagodbom, odnosno falsifikatom na dokumentu zvanom Riječka krpica,
tadašnji grad, luka i riječki kotar kao zasebno tijelo – *corpus separatum* – dolaze
pod neposrednu kontrolu Budimpešte te tako ostaje do kraja Prvoga svjetskog
rata i raspada Habsburške Monarhije 1918.²⁰

U ovom je kratkom povijesnom pregledu vidljivo da su gradovi Trst i Rije-
ka imali vrlo sličnu prošlost. Također, u oba su grada djelovale i svojega traga
ostavile iste ličnosti, primjerice Giovanni Telespohoro de Pomis (dvorski umjet-
nik Ferdinanda II.), isusovac Giacomo Briano, isusovac Franjo Ksaver Orlando,
arhitekt Giuseppe Bruni, arhitekt Giacomo Zammatio, kipar Ivan Rendić, fran-

¹⁴ Strčić, Petar, *Osnovne odrednice u povijesti Rijeke*, Rijeka I, 1, 1994., str. 22.

¹⁵ Žic, Igor, *Rijeka prema Trstu*, n.dj., str. 83; Žic, Igor, *Rijeka i Mađarska*, Sušačka revija, br. 76, 2011., str. 139.

¹⁶ *Istra kroz vrijeme*, n.dj., str. 429.

¹⁷ Usp. *Rijeka*, u: Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (preuzeto s interneta 16.3.2015. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52872>); Apollonio, Almerigo, *Trieste tra guerra e pace*, Archeografo Triestino, ser. IV, vol. LV (CII), 1995., str. 295-342.

¹⁸ *Trst*, u: Istarska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža (preuzeto s interneta 16.3.2015., <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2787>).

¹⁹ *Istra kroz vrijeme*, n.dj., str. 461; *Povijest Rijeke*, Tipograf, Rijeka 1988., str. 215.

²⁰ O Riječkoj krpici usp. *Povijest Rijeke*, n.dj., str. 214-216.

cuski inženjer Hilarion Pascal i mnogi drugi.²¹ Oba su lučki i multikulturalni gradovi, u kojima su živjele slavenska (hrvatska i slovenska) i romanska (talijanska) komponenta te germanska (austrijska) u Trstu (ali i u Rijeci) i mađarska u Rijeci. Svi su oni ostavili traga i u današnjim idiomima tih gradova. Budući da je cilj ovoga rada dati prilog bibliografiji radova koji se bave tršćanskim i fijumanskim idiomom, u nastavku će se dati njihov opis bez opisa drugih jezičnih kodova tih gradova.

Kolonijalni mletački idiomi

I fijumanski i tršćanski idiom pripadaju skupini kolonijalnih mletačkih idioma. Izraz *colonial venetian* uveo je američki slavist Charles E. Bidwell 1967. godine,²² te kao objašnjenje za naziv kolonijalni navodi: „These dialects may be called colonial, since in no case do they represent development of an autochthonous Romance speech, but are overlaid upon linguistic substrata which were either Slavic (...) or non-Venetian varieties of Romance...”²³ Osim naziva *colonial venetian*, za imenovanje venecijanskoga govora izvan Venecije upotrebljavali su se i termini *East Venetian*,²⁴ *veneziano „de là da mar“*,²⁵ *veneziano oltremare*²⁶.

Naime, postupnim jačanjem Venecije kao pomorske i trgovačke sile započinje difuzija mletačkoga dijalekta u pomorske zemlje Sredozemlja, koji se zatim širi i na venetsko kopno.²⁷ Tu valja istaknuti razliku između venecijanskoga (mletačkoga) i venetskoga jezika. Venecijanski (mletački) jest go-

²¹ Usp. Žic, Igor, *Rijeka prema Trstu*, n.dj., str. 81-88.

²² Bidwell, Charles, *Colonial Venetian and Serbo-Croatian in the Eastern Adriatic: A Case Study of Languages in Contact*, General Linguistics, VII, 1967., str. 13-30.

²³ Bidwell, Charles, *Colonial Venetian*, n.dj., str. 13.

²⁴ Kahane, Henry i René; Koshansky, Olga, *Venetian Nautical Terms in Dalmatia*, Romance Philology, sv. 7, br. 2-3, 1953., str. 161; Kahane, Henry i René; Tietze, Andreas, *Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, University of Illinois Press, Urbana, 1958. (u ovoj posljednjoj jedinici, autori pri određivanju etimona razlikuju *Venetian* i *East Venetian*).

²⁵ Folena, Gianfranco, *Introduzione al veneziano „de là da mar“*, Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo, 10-12, 1968. – 1970., str. 331-376.

²⁶ Ursini, Flavia, *Sedimentazioni culturali sulle coste orientali dell'Adriatico: il lessico veneto-dalmata del Novecento*, Atti e memorie della società dalmata di storia patria, vol. XV., Venezia, 1987., str. 150. O varijantama nazivlja usp. Muljačić, Žarko, *L'imbarazzo della scelta: veneziano orientale, veneziano coloniale, veneziano de là da mar?*, u: „...e c'è di mezzo il mare“: lingua, letteratura e civiltà marina, Atti del XIV Congresso dell'A.I.P.I., Split, 23. – 27. kolovoza 2000., vol. 1, str. 103- 111.

²⁷ Folena, Gianfranco, *Introduzione*, n.dj., str. 337.

vor Venecije i njezine najbliže okolice, dok je venetski jezik zapravo njegova proširena varijanta nastala tako što je venecijanski nadjačao i dijalektalizirao jezike Padove, Trevisa, Verone itd.²⁸ Upravo iz toga razloga Folena navodi da „... i moderni dialetti veneti sono in certo modo dialetti del veneziano, o neoveneziani“.²⁹

Mletački se govor Venecije preko trgovine proširio na istočnu jadransku obalu (Trst, pojedini istarski gradovi, Rijeka, Krk, Mali Lošinj, Zadar) te je svojedobno nadjačao tamošnje autohtone bilo slavenske bilo romanske supstrate.³⁰ Pritom se pod slavenskim supstratom podrazumijevaju hrvatski ili slovenski govori, a pod romanskim furlanski u Trstu, istroromanski u Istri i dalmatoromanski u pojedinim gradovima istočne jadranske obale (Krk, Osor, Rab, Zadar, Trogir, Split, Dubrovnik, Kotor, Budva, Bar, Ulcinj, Lješ, Skadar, Drivast).

Za stari venecijanski govor Ascolo navodi: „... il linguaggio antico della città di Venezia, o del suo estuario, era diverso non poco dal moderno, e v'era in specie ben sentita la vena ladina.“³¹ U mletačkom su idiomu očuvane arhaične venecijanske značajke koje se danas više ne nalaze u venecijanskom dijalektu već se mogu naći samo u jezičnim reliktima duž jadranske obale ili u riječima drugih jezika s kojima je on bio u kontaktu (grčki, hrvatski, turski itd.).³²

Mletački je idiom tako uveden u grad Trst, gdje je pomalo nadjačao tamo postojeći romanski supstrat, odnosno furlanski dijalekt grada – tergestino:³³ „A Trieste, divenuta nel Settecento il maggior porto dell'Adriatico e dove il dinamismo della vita economica si tradusse in un vorticoso aumento demografico, il veneto coloniale soppiantò il tergestino, antica lingua autoctona della città, segnando l'avvio di un processo che nei secoli successivi avrebbe

²⁸ Muljačić, Žarko, *Sullo status linguistico dell'istrioto medievale*, u: Muljačić, Žarko, *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache*, Böhlau Verlag, Köln – Weimer – Wien, 2000., str. 361 (izvorno objavljeno u: *Linguistica XXXI*, 1991., str. 155-170).

²⁹ Folena, Gianfranco, *Introduzione*, n.dj., str. 337.

³⁰ Bidwell, Charles, *Colonial Venetian*, n.dj., str. 13; Cortelazzo, Manlio, *Il veneziano coloniale: documentazione e interpretazione*, u: *Processi di convergenza e di differenziazione nelle lingue dell'Europa medievale e moderna*, 2000., str. 317; Folena, Gianfranco, *Introduzione*, n.dj., str. 347, 348.

³¹ Prema Folena, Gianfranco, *Introduzione*, n.dj., str. 335, 336.

³² Isto, str. 346.

³³ O tergestinskom usp. Ascoli, Graziadi Isaia, *Noterelle: 1. Il dialetto tergestino. 2. pania impaniere*, *Archivio glottologico italiano*, X, 1886.-1888., str. 447-465; Filipi, Goran, *Situazione linguistica istro-quarnerina*, *Quaderni IX*, 1988. – 1989., str. 155.

trasformato la nuova capitale commerciale e culturale degli ex possedimenti veneziani anche in un centro d'irradiazione linguistica, portando così al predominio del triestino coloniale nelle aree tradizionalmente venetofone della costa adriatica orientale.³⁴ Tergestinu je najbliži muglizanski dijalekt grada Muggie, ali i njega je nadjačao mletački idiom. Na tergestinskom je 1828. objavljena knjiga dijaloga autora Giusepea Mainatija,³⁵ a posljednji govornik muglizanskoga bio je Giuseppe de Jurco, koji je umro 1889. godine.

U tadašnjoj Rijeci nema dokaza o tomu da je postojao autohtoni romanski jezik koji se razvio iz vulgarnoga latinskoga, kao što je bio slučaj s brojnim gradovima duž istočne jadranske obale (tzv. dalmatski).³⁶ Na istočnoj jadranskoj obali nakon dolaska Slavena romansko se stanovništvo povuklo unutar gradskih zidina te su se uslijed slavensko-romanskih jezičnih dodira počeli razvijati dalmatski jezici.³⁷ Problem za povijesnu i jezičnu rekonstrukciju grada Rijeke jest nedostatak povijesnih izvora od 10. do 13. stoljeća. Tek u 15. stoljeću postoji pisani dokaz o supostojanju hrvatskoga i mletačkoga govora. Riječ je o knjizi riječkoga notara i kancelara Antonija de Renna de Mutina (1436. – 1461.) pisanoj na latinskom jeziku u kojoj su pojedini dijelovi na nekoj varijanti venetskoga jezika, dok su antroponimi i toponimi hrvatskoga podrijetla.³⁸

U ovome se radu neće uzimati u obzir slavenski adstrati u Rijeci i Trstu (ni drugi jezici) već će se dati bibliografija radova o mletačkim idiomima u ta dva grada. Dakle, tršćanski i fijumanski mletački su kolonijalni govori koji su u ta dva grada uvezeni za vrijeme mletačke ekspanzije na područje istočnoga Jadrana. Budući da su područja gdje su se ta dva jezika govorila, odnosno gdje se i danas govore, bila okružena slavenskim – slovenskim i hrvatskim stanovništvom, u njima nalazimo brojne slavenske posuđenice. I dok u fi-

³⁴ Malinar, Smiljka, *Italiano e croato sulla costa orientale dell' Adriatico*, Studia Romanica et Anglica Zagrabienisa, XLVII - XLVIII, 2002. - 2003., str. 292, 293.

³⁵ Mainati, Giuseppe D., *Dialoghi piacevoli in dialetto vernacolo triestino colla versione italiana*, G. Marenich Tipografo, Trst, 1828.

³⁶ O dalmatskom usp. Bartoli, Matteo Giulio, *Das Dalmatische. Altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der Apenino-balkanischen Romänia*, A. Hölder, Beč, 1906.

³⁷ Usp. Muljačić, Žarko, *Dalmatisch – Il dalmatico*, u: Muljačić, Žarko, *Das Dalmatische. Studien zu einer untergegangenen Sprache*, Böhlau Verlag, Köln – Weimer – Wien, 2000., 395-415 (izvorno objavljeno u: Lexikon der Romanistischen Linguistik, ur. Holtus/Metzeltin/Schmitt, vol. 2, Tübingen, 1995., str. 32-42).

³⁸ O teorijama nastanka fijumanskoga idioma u Rijeci usp. Spicijarić Paškvan, Nina; Crnić Novosel, Mirjana, *Il dialetto fiumano all' inizio del XXI secolo*, Rivista Italiana di Dialettologia. Lingue dialetti società, XXXVIII, 38, 2014., str. 57-59.

jumanskom nalazimo čakavske riječi, odnosno hrvatske posuđenice (fijum. *copriva* < hr., čak. *kopriva* 'kopriva'; fijum. *mlècarica* < čak. *mlekarica* 'mljekarica'; fijum. *merlin* < čak. *merlin* 'mrkva'; fijum. *blitva* < hrv. *blitva* 'blitva' itd.),³⁹ u tršćanskom nalazimo brojne riječi slovenskoga jezika (tršč. *clobaza* < slov. *klobasa*, *klobasica* 'kobasica'; tršč. *clùca* < slov. *kljuka* 'kvaka, ručka'; tršč. *patoc* < slov. *potok* 'potok' itd.)⁴⁰. Osim slavenskih, u njima su zabilježene i brojne germanske posuđenice, kao npr. fijum. *còfer* < *der Koffer* 'kovčeg'; tršč. *cràuti*⁴¹ < njem. *das Sauerkraut* 'kiseli kupus'; fijum. *craòal* < njem. *der Krawal* 'prepirka, strka'; fijum., tršč. *strùdel* < *der Strudel* 'savijača'. Istovremeno slavenski jezici tih gradova sadrže brojne mletačke posuđenice, stoga u riječkom hrvatskom idiomu⁴² nalazimo brojne fijumanske posuđenice, a tako je i sa slovenskim govorima u Trstu i okolici, gdje nalazimo brojne tršćanske posuđenice.⁴³

Upravo supostojanje riječi slavenskoga, romanskoga i germanskoga podrijetla, te njihovi odrazi u fonologiji, morfologiji i sintaksi ovdašnjih jezika/govora, dokaz su iznimno bogate povijesti na ovim prostorima. Jezici su konzervatori kulturalnih, etnoloških, povijesnih dodira i stoga ih treba njegovati i skrbiti se o njima. Kao što kaže i Flavia Ursini, na priloge izvana ne treba gledati kao na onečišćenje jezika već ih treba smatrati jezičnim fenomenima koji su, oduvijek, obogaćivali, a ne osiromašivali ili kvarili pojedini jezik tijekom kulturnih dodira različitih naroda.⁴⁴ U nastavku rada slijedi bibliografija ra-

³⁹ O hrvatskim posuđenicama u fijumanskom održano je izlaganje na međunarodnom znanstvenom skupu *Riječki filološki dani 8* (Rijeka 6. – 8. studenoga 2008.): Lukežić, Iva, *Kroatizmi u rječniku „Il nuovo Samani Dizionario del dialetto fiumano“*.

⁴⁰ Usp. Cossuta, Rada, *Slovenizmi v italijanskem tržačkem narečju*, Univerza na primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper, 2011.

⁴¹ Fijum. *capuzi garbi*.

⁴² Nažalost, tradicionalni je riječki čakavski govor izumro te se danas može naći jedino u pisanim izvorima. O riječkom čakavskom narečju usp. Strohal, Rudolf, *Osobine današnjeg riječkog narečja*, Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Razredi filologičko-historički i filozofičko-juridički, knj. 43, 1895., str. 103-188; Lukežić, Iva, *O dvama riječkim pučkim jezicima*, Fluminensia, V, 1-2, 1993., str. 25-38; I s t o, *Riječka čakavština i njezina sudbina*, Rijeka, I, 2, 1994., str. 175-182; I s t o, *Današnji riječki govor(i)*, u: *Riječki filološki dani 7* (zbornik radova), Rijeka, 2008., str. 443-451; Vranić, Silvana, *O izumrloj riječkoj cakavici*, Novi list, LVIII, 18.492, 24. veljače 2005., Prilog Rijeka info.

⁴³ One su vidljive i u književnosti, usp. Skubic, Mitja, *Romanski jezikovni vplivi v tržaški knjižni slovenščini*. *Jezik Borisa Pahorja*, Linguistica, 24, 1984., str. 315-334.

⁴⁴ „Si comincia cioè a non temere gli apporti esterni come contaminazioni, ma, al contrario, a considerarli un fenomeno normale nella storia di tutte le lingue che, da sempre, si sono arricchite, e non impoverite o corrotte nel contatto tra i popoli e le culture.” (Ursini, Flavia, *Sedimentazioni...* n. dj., str. 26).

dova o tršćanskom i fijumanskom idiomu kao nadopuna već postojećih, ali i polazište za buduća istraživanja jezičnih dodira na području sjevernoga Jadrana. Pritom je važno neutralno se usredotočiti na bogatstvo jezičnih dodira na ovim prostorima te zanemariti državne granice i nacionalne tendencije koje su prisutne u velikom broju radova.

Bibliografija radova

Ova je bibliografija prikupljena pretragom literature pomoću internetskih tražilica te pregledavanjem sljedećih edicija navedenih abecednim redoslijedom: *Acta Histriae*, Kopar, od 1993. do 2014.; *Annales – Series Historia et Sociologia*, Kopar od 1992. do 2014.; *Archeografo Triestino* (Trst), od 1829. do 2013.; *Atti – Centro di Ricerche Storiche Rovigno* (Rovinj) od 1970. do 2013.; *Atti e Memorie della Società Dalmata di Storia Patria* (Zadar, od 1926. do 1934.; Rim, od 1966. do 2013.); *Atti e Memorie della Società Dalmata di Storia Patria*, Venecija, od 1976. do 2008.; *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria*, Poreč, Pula, Venecija, Trst, od 1884. do 2014.; *Bullettino della Deputazione Fiumana di Storia Fiumana* (Fiume) od vol. I. do vol. V. (1910., 1912., 1913., 1918., 1921.); *Dometi*, Matica hrvatska, Rijeka, od 1983. do 2014.; *Fiume* (Rivista semestrale della „Società di Studi Fiumani“, Rijeka od 1923. do 1938.; *Rivista di Studi Fiumani*, Rim i Padova od 1952. do 1976.; *Rivista di Studi Fiumani* od 1981. do 1999.; *Rivista di Studi Adriatici*, Rim od 2000. do 2014.); *Fluminensia* (Rijeka) od 1989. do 2014.; *La Battana*, Edit, Rijeka, od 1964. do 2015.; *La Ricerca* (Rovinj) od 1991. do 2014.; *Jadranski zbornik*, Rijeka, Pula od 1956. do 1997.; *Monumenti di Storia Patria* (Fiume) od vol. I do III. (1910., 1931.); *Pagine Istriane* od 1903. do 1914. (Kopar), od 1922. do 1923. (Kopar), od 1949. do 1960. (Pula, Trst), od 1960. do 1977. (Trst), od 1977. do 1987. (Trst, Genova); *Quaderni* (Rovinj) od 1971. do 1991. i od 1997. do 2014.; *Rijeka* (Rijeka) od 1994. do 2014. Bibliografija sadrži lingvističke radove koji obrađuju tršćanski i fijumanski idiom. Pritom su izostavljena književna djela te poezija na tim idiomima, ali su u bibliografiju uključene lingvističke analize književnih radova. Ako je pojedina bibliografska jedinica bila nedostupna, naveden je izvor odakle je podatak o njoj preuzet. U bibliografiju nisu uvrštene bibliografske jedinice koje se općenito odnose na talijanske dijalekte, a među kojima se nalaze i lingvistički opisi govora Furlanije – Julijske krajine. Također nisu dijelom bibliografije radovi koji se odnose na tergestinski, osim u slučajevima gdje se on povezuje s tršćanskim. Budući da se ovim radom želio dati opći prikaz radova o tršćan-

skom i fijumanskom idiomu, u bibliografiju nisu uvršteni radovi koji se bave konkretnim toponimima.

1. Babudri, Francesco, *Sul dialetto di Fiume*, u: Dalmazia, god. I, br. 2, Trst-Zadar, 1919., str. 29.⁴⁵

2. Bató, Mária, *Fijumanski dijalekt*, u: Lukežić, Iva (ur.) *Fijumanski idiom*. Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1999., str. 50-86 (Originalno izdanje: *A fiume nyelvjárás: bevezetés és hangtörténet (Il dialetto di Fiume: introduzione e fonologia)*, u nizu: *Budapesti tudományegyetem romanisztikai dolgozatok/Lavori di linguistica romanza dell'Università di Budapest*, vol. 2 (ur. Carlo Tagliavini), Rényi, Budimpešta, 1933.).

3. Berdar, Adolfo, *Nomi dialettali fiumani che riguardano organismi marini: pesca, marineria, gastronomia, costa, porto, nuoto, condizioni meteorologiche, altri fenomeni naturali e varie imbarcazioni del Quarnero*, Grafica meridionale, Villa San Giovanni, 1980.

4. Berghoffer, József, *Prinosi proučavanju fijumanskog dijalekta (gramatička rasprava)*, Fluminensia, 1992., IV, 1, str. 1-22; i u: Lukežić, Iva (ur.) *Fijumanski idiom*, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1999., str. 7-49 (Originalno izdanje: *Contributi allo studio del dialetto fiumano (Saggio grammaticale di Gius. Beghoffer)*, u: Berghoffer, József (ur.) *Programma del Regio Ungarico Ginnasio Superiore di Stato in Fiume*, Stabilimento Tipo-Litografico di Emidio Mohovich, Fiume, 1894., str. 3-30.).

5. Blecich, Kristina, *Storia delle parole nel dialetto fiumano*, La Battana, god. XLVII, br. 186, 2012., str. 121-164.

6. Cassani, Angelo C., *Saggio di proverbi triestini*, Tipografia di Colombo Coen, Trst, 1860. (reprint: Forni, Sala Bolognese, 1978.).

7. Cerasuolo Pertusi, Maria Rosaria, *Appunti lessicali tergestino-triestini*, Archeografo triestino, IV ser., vol. LXII (= CX), 2002., str. 277-281.

8. Cerasuolo Pertusi, Maria Rosaria, *Dizionario inverso del dialetto triestino: corredato da indici di frequenza delle terminazioni*, Italo Svevo, Trst, 1987.

9. Cerasuolo Pertusi, Maria Rosaria, *Etimologie e storie di parole istriane e triestine*, u: Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria, XCIX (n.s. XLVII), 1999., str. 527-532.

⁴⁵ Preuzeto iz: Babudri, Francesco, *Blasoni popolari triestini e istriani*, Pagine istriane, I, 1-2, 1922., str. 45.

10. Cerasuolo Pertusi, Maria Rosaria, *Etimologie triestine e istriane*, u: Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria, XCII (n.s. XL), 1992., str. 263-267.
11. Cerasuolo Pertusi, Maria Rosaria, *Un po' di storia del dialetto triestino (A proposito di alcune pubblicazioni recenti)*, Archeografo triestino, IV ser., vol. LIII (= CI), 1993., str. 379-387.
12. Collussi, G. *Osservazioni sul triestino di Carpinteri e Faraguna: la concordanza dei tempi*, u: Holtus – Metzeltin, *Linguistica e dialettologia*, G. Narr Verlag, Tübingen, 1983., str. 49-53.
13. Cossutta, Rada, *Slovenizmi v italijanskem tržackem narečju*, Univerza na primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Kopar, 2011.
14. Cossutta, Rada, *Parole d'origine slava nel dialetto triestino* (diplomski rad), L'Istituto di Glottologia della Facoltà di Lettere di Trieste, 1973.
15. Craglietto, Attilio, *Mula e mulo, nel dialetto triestino*, Pagine istriane, god. IX, br. 6-7, 1911., 150-151.
16. Crnić Novosel, Mirjana; Spicijarić Paškvan, Nina, *Fijumani i stavovi o fijumanskom idiomu u 21. stoljeću*, Riječki filološki dani 9 (zbornik radova), Rijeka, 2014., str. 409-419.
17. Depoli, Attilio, *Il dialetto fiumano*, u: Bullettino della Deputazione Fiumana di Storia Patria, III, Editore il municipio di Fiume, Fiume, 1913., str. 258-315.
18. Depoli, Guido, *O fijumanskom dijalektu*, u: Lukežić, Iva (ur.) *Fijumanski idiom*. Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1999., str. 36-49; u: Dometi, XXI, br. 5-6, 1988., str. 273-280.
19. Deželjin, Vesna, *Analisi pragmalinguistica dei croatismi e slovenismi in alcuni testi letterari triestini*, u: „Tradizione e Innovazione. Dall'Italiano, lingua storica e funzionale, alle altre lingue“ – Atti del VI Convegno SILFI (Società Internazionale di Linguistica e Filologia Italiana), Duisburg, Njemačka 28. lipnja – 2. srpnja 2000., ur. Elisabeth Burr, F. Cesati Ed., Firenze, 2009., str. 163-174.
20. Deželjin, Vesna, *Reflexes of the Habsburg empire multilingualism in some Triestine literary texts*, Jezikoslovlje, vol. 13, br. 2, 2012., str. 419-437.
21. *Dizionario del dialetto fiumano* (ur. Ballarini, Amleto, u suradnji s Massa-grande, Danilo Luigi), Società di Studi Fiumani, Rim, 2010.

22. *Dizionario Fiumano-Italiano Italiano-Fiumano* (ur. Pafundi, Nicola), Associazione Libero Comune di Fiume in Esilio, Padova, 2011.

23. Doria, Mario, *Sulle origini del dialetto triestino*, Pagine Istriane, III, 6, 1955., str. 47-50.

24. Doria, Mario, *Rassegna linguistica giuliana*, Pagine Istriane, III, 7, 1956., str. 44-46.

25. Doria, Mario, *Bibliografia giuliana, istriana e dalmatica*, u: Bollettino della carta dei dialetti italiani, 1966., I, str. 169-175.

26. Doria, Mario, *Storia del dialetto triestino: con una raccolta di 170 testi*, Italo Svevo, Trieste, 1978.

27. Doria, Mario, *Sugli slavismi del dialetto triestino giunti per intermediazione friulana*, u: *Studi forogiuliesi in onore di C. C. Mor*, Udine, 1983.

28. Doria, Mario, *Il Dizionario del dialetto triestino* (u suradnji s Noliani, Claudio), u: La Bora, Trieste 1979. – 1981. (od A do *ingradelà*); u: Il Tempo di Trieste, Trst 1982. – 1983. (*ingradelà – papandrac(o)*); ponovno nadopunjeno i revidirano izdanje u nastavcima u: Il Meridiano di Trieste, Trst 1986.

29. Doria, Mario; Zeper, Nereo, *Il nuovo Doria: grande dizionario del dialetto triestino storico etimologico fraseologico* (revidirano i nadopunjeno izdanje od 1987.), u 52 sveska uz novine Il Piccolo, Editoriale Il Piccolo, Regione autonoma Friuli Venezia Giulia, MGS Press, Trieste; u: 2 sveska, MGS Press, Trieste.

30. Doria, Mario; Noliani, Claudio, *Grande dizionario del dialetto triestino – storico etimologico fraseologico*, Edizioni Il Meridiano i Italo Svevo, Trst, 1984.; Edizioni Il Meridiano, Trst, 1987.; Edizioni Trieste oggi, Trst, 1991.

31. Doria, Mario, *Etimologie triestine e istriane*, u: Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria, vol. XCVII (n.s. XLV), 1997., str. 685-692.

32. Doria, Mario, *Etimologie triestine*, Archeografo triestino, IV ser., vol. LIX/1 (= CVII/1), 1999., str. 607-615.

33. Doria, Mario, *Vecchi e nuovi etimi di parole triestine*, Archeografo triestino, IV ser., vol. LXI (= CIX), 2001., str. 299-303.

34. *Fijumanski idiom* (zbornik tekstova) (ur. Lukežić, Iva), Izdavački centar Rijeka (Biblioteka Dometi), Rijeka, 1999.

35. Fontanot, Roberto *Noterelle etimologiche triestine*, u: „Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria“, vol. XCV (n.s. XLIII), 1995., str. 423-427.

36. Fontanot, Roberto, *Gli elementi turchi nel dialetto triestino*, u: *Trieste e la Turchia. Storie di commerci e di cultura* (Gino Pavan), Samer & Co, Trst, 1996., str. 71-81, 97-99, 122-125.
37. Fontanot, Roberto, *Integrazioni semantiche ed idiomatiche al GDDT*, Archeografo Triestino, IV ser., vol. LV (= CIII), 1995., str. 11-52.
38. Fontanot, Roberto, *Nuovi contributi allo studio del dialetto triestino* (diplomski rad), Università di Trieste, 1991.-1992.
39. Fontanot, Roberto, *Nuovo supplemento al dizionario del dialetto triestino*, u: Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria, vol. XCIII (n.s. XLI), 1993., str. 341-395.
40. Fontanot, Roberto, *Sui suffissi nel dialetto triestino*, u: Quaderni del Dipartimento di Linguistica – Università di Firenze, 6, 1995., str. 55-94.
41. Fuchs, René, *Mismàs bis: parole latine nel dialetto triestino*, Lint, Trst, 1997.
42. Fuchs, René, *Mismàs: parole straniere del dialetto triestino*, Lint, Trst, 1997.
43. Gačić, Jasna, *Stratificazioni adriatiche e il triestino*, Annales Series Historia et Sociologia, 12, 2002., 1, str. 87-94.
44. Gottardi, Franco, *Come parlavamo*, Società di Studi Fiumani, Rim, 2004.
45. Grassi, Livio, *Il primo dizionario del dialetto triestino dall'italiano*, Trst, 1984. – 1985. (39 nastavka u: Il Mercantino).
46. Kobler, Giovanni, *Memorie sulla diffusione dell'elemento italiano intorno al Quarnero* (sv. 1., 3. dio, pogl. V.), u: *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume I.*, Stabilimento Tipo-litografico Fiumano di Emidio Mohovich, Fiume, 1896., str. 182-186.
47. Kosovitz, Ernesto, *Dizionario del dialetto triestino e della lingua italiana della lingua italiana e del dialetto triestino compilato sui migliori vocabolari italiani*, Luglio, Trst, 2009. (reprint iz 1877.).
48. Kosovitz, Ernesto, *Dizionario-vocabolario del dialetto triestino e della lingua italiana*, Tip. figli di C. Amati, Trst, 1889.; Italo Svevo, Trst, 1968.
49. Kosovitz, Ernesto, *Dizionario-vocabolario del dialetto triestino e della lingua italiana – Primary Source Edition*, Nabu Press, SAD, 2014. (reprint).
50. Kosovitz, Ernesto. *Dizionario del dialetto triestino e della lingua italiana e della lingua italiana e del dialetto triestino*, Tip. Morterra&Comp., Trst, 1877.

51. Kosovitz, Ernesto; Pinguentini, Gianni, *Proverbi, locuzioni, massime e motti triestini*, Archeografo triestino, IV ser., vol. XX (= LXIX), 1955.-1956., str. 231-287; (zasebna knjiga) Arti Grafiche Smolars, Trst, 1956.
52. Kružić, Daniela, *Il dialetto fiumano attraverso la traduzione del romanzo 'Il piccolo principe'* (diplomski rad), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009.
53. Loffredo Andrea, *Morfologia flessiva del dialetto triestino: tesi di laurea in dialettologia*, Università degli Studi di Trieste, 2001.-2002.
54. Lukežić, Iva, *Današnji riječki govor(i)*, u: Riječki filološki dani 7 (zbornik radova), Rijeka, 2008., str. 443-451.
55. Lukežić, Iva, *O dvama riječkim pučkim jezicima*, Fluminensia, V, 1-2, 1993., str. 25-38.
56. Lukežić, Iva, *Riječka čakavština i njezina sudbina*, Rijeka, I, 2, 1994., str. 175-182.
57. Martini, Lucifero, *Ramous e Milinovich, lingua e dialetto a Fiume*, La Battana, XIX (greškom piše XVIII), br. 63-64, str. 77-80.
58. Mestrovich, Ezio, *Dizionario fiumano passato minimo*, Edit, Rijeka, 2001.
59. Mezorana, Milivoj, *Kratak pregled riječkih narječja*, u: Rijeka Zbornik, Matica hrvatska, Zagreb, 1953., str. 435-440.
60. Milani-Kruljac, Nelida, *Il dialetto fiumano. Premessa e fonologia di Mária Bató*, Atti Centro di Ricerche Storiche Rovigno, XIV, 1983. – 1984., Rovinj, str. 345-375. (Rad Bató, Márije, originalno izdanje: *A fiumei nyelvjárás: bevezetés és hangtörténet (Il dialetto di Fiume: introduzione e fonologia)*, u nizu: *Budapesti tudományegyetem romanisztikai dolgozatok/Lavori di linguistica romanza dell'Università di Budapest*, vol. 2 (ur. Carlo Tagliavini), Rényi, Budapest, 1933.).
61. Miotto, Luigi, *Vocabolario del dialetto veneto-dalmata*, Trst, 1984. (2. izd., Lint, Trst, 1991.).
62. Monaco, Lino, *Dizionario di...parole dimenticate da ricordare in dialetto triestino*, Edizioni Demetra, Colognola ai Colli, 1997.
63. Novel, Giuliana, *Ancora sugli anglicismi del dialetto triestino*, u: Atti e memorie della società istriana di archeologia e storia patria, XCVI (n.s. XLIV), 1996., str. 627-656.
64. Novel, Giuliana, *Contributi alla storia degli anglicismi del dialetto triestino* (diplomski rad), Università degli studi di Trieste, 1994.-1995.

65. Parovel, Paolo, *Jezici Trsta*, Dometi, XXVI, br. 3/4, 1993., str. 19-24.
66. Pellegrini, Battista, *Tra friulano e veneto a Trieste*, Communications et rapports du Premier Congrès International de Dialectologie Générale, Leuven, 1, 1964., str. 199-207.
67. Pinguentini, Gianni, *Dizionario storico etimologico fraseologico del dialetto triestino*, E. Borsatti, Trst, 1954.
68. Pinguentini, Gianni *Supplemento di aggiunte e correzioni al Dizionario storico etimologico fraseologico del dialetto triestino*, E. Borsatti, Trst, 1957.
69. Pinguentini, Gianni, *Etimologie triestine e istriane*, Archeografo triestino, IV ser., vol. XVI-XVII (= LXV-LXVI), 1949.-1950., str. 451-475.
70. Pinguentini, Gianni, *Nuovo dizionario del dialetto triestino. Storico, etimologico, fraseologico*, Cappelli, Bologna, 1969.; reprintovi: Del Bianco, Udine 1984.; Del Bianco, Udine 1986.; Del Bianco, Udine, 2000.
71. Pinguentini, Gianni, *Proverbi, sentenze, aforismi triestini*, Archeografo triestino, IV ser., vol. XVI-XVII (= LXV-LXVI), 1949.-1950., str. 317-362.
72. Rosamani, Enrico, *Vocabolario giuliano: dei dialetti parlati nella regione giuliano-dalmata: quale essa era stata costituita di comune accordo tra i due Stati interessati nel Convegno di Rapallo del 12. 12. 1920.* (2. izd.); Ed. Cappelli, Bologna 1958.
73. Rosamani, Enrico, *Vocabolario giuliano dei dialetti parlati nella Venezia Giulia, in Istria, in Dalmazia, a Grado e nel Monfalcone*. Ed. Cappelli, Bologna 1968. (reprint: Lint, Trst, 1990; drugo izdanje: Lint, Trst, 1999.).
74. Rosamani, Enrico, *Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata* (ur. Mario Doria), Ed. Olschi, Firenze, 1976.
75. Rošić, Đurđa Bosiljka, *Linguistic Identity of the Dialect of Rijeka* (doktorska disertacija), University of Toronto, Kanada, 2002.
76. Rošić, Đurđa, *Parlarfiumano, ili o fijumanskom dijalektu*, u: Novi list, LVIII, 18.464, 27. siječnja 2005., Prilog Rijeka info.
77. Salvioni, Carlo, *Noterelle tergestine, triestine e muglisane*, u: Miscellanea di studi in onore di Attilio Hortis, Stabilimento artistico tipografico G. Caprin, 1910., str. 753-757.
78. Samani, Salvatore *Il nuovo Samani. Dizionario del dialetto fiumano (I-III)* (dodatak časopisu Fiume), Società di Studi Fiumani, Rim, 2007.

79. Samani, Salvatore, *Dizionario del Dialecto Fiumano*, Associazione Studi sul Dialecto di Fiume, Venecija, 1978. (2. izd. 1980.)

80. Santarcangeli, Paolo, *Una monografia sul dialetto di Fiume*, Fiume. Rivista di Studi Fiumani, XVII, 1971., str. 138-140.

81. Spicijarić Paškvan, Nina; Crnić Novosel, Mirjana, *Il dialetto fiumano all'inizio del XXI secolo*, Rivista Italiana di Dialettologia. Lingue dialetti società, XXXVIII, 38, 2014., str. 57-73.

82. Szombathely, Marino, *Vecchi proverbi triestini*, u: Umana, Trst, god. I, fasc. 2., 8. lipnja 1918. (preuzeto iz: Pagine istriane, XIII, 1-2, 1922., str. 53).

83. Tamás D., *Cenni sul dialetto triestino*, u: 'Per seguir virtute e canoscenza' miscellanea di studi per Lajos Antal (ur. Sciacovelli, A. D.), Berzsényi Dániel Főiskola, Szombathely, 2004., str. 299–321. (preuzeto iz: Tamás, Dóra Mária, *Sulle questioni terminologiche della traduzione di testi specialistici di economia nelle lingue italiano e ungherese* (doktorska disertacija), Budimpešta, 2010., str. 24).

84. Tonković, Mirela, *El dialeto Fiuman: l'idioma degli italiani di Fiume* (diplomski rad), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1997.

85. Tuchtan, Stefano, *Raccolte di articoli, studi e bozze sulla questione del dialetto fiumano; vocaboli del dialetto fiumano – Manoscritti* (Rukopis: zbirka članaka, studija i nacrti o pitanju fijumanskoga dijalekta; riječi fijumanskoga dijalekta), u: Società di Studi Fiumani (Archivio Museo storico di Fiume), Rim, fond: Personalità fiumane, fascikli: 4, 5, omot 43, 44.⁴⁶

86. Valich, Mario, *Aggiunte con una premessa alla precedente "Raccolta di locuzioni, vocaboli e voci del dialetto vernacolo fiumano"*, 1975.⁴⁷

87. Valich, Mario, *Raccolta di locuzioni, vocaboli e voci del vernacolo fiumano*, 1973.-1975.⁴⁸

88. Vidossi(ch), Giuseppe, *Etimologie triestine e istriane* [parte I], Archeografo triestino, III ser., vol. II (= XXX), 1905., str. 141-146.

⁴⁶ Preuzeto iz kataloga *Archivi del Novecento* 20. ožujka 2015. (<http://catalogo.archividelnovecento.it/scripts/GeaCGI.exe?REQSRV=REQPROFILE&REQCARDTYPE=23&ID=35591863>)

⁴⁷ Doria, Mario, *La lessicografia Giuliano-Dalmata nei decenni del secondo dopoguerra*, u: O-o-pe-ro-si: Festschr. für Ernst Risch zum 75. Geburtstag, ur. Annemarie Etter, De Gruyter, Berlin, New York, 1986., str. 628.

⁴⁸ Navedeno u: Giuricin, Nives, *Dizionari dialettali della biblioteca del CRS*, La Ricerca, Centro di Ricerche Storiche di Rovigno, br. 42-43, 2004., str. 16; Doria, Mario, *La lessicografia Giuliano-Dalmata*, n. dj., str. 628.

89. Vidossi(ch), Giuseppe, *Etimologie triestine e istriane* [parte II], Archeografo triestino, III ser., vol. III (= XXXI), 1906., str. 71-83.

90. Vidossi(ch), Giuseppe, *Studi sul dialetto triestino* [parte I], Archeografo triestino, II ser., vol. XXIII (= XXVII), 1899.-1900., str. 239-304.

91. Vidossi(ch), Giuseppe, *Studi sul dialetto triestino* [parte II], Archeografo triestino, II ser., vol. XXIV (= XXVIII), 1902., str. 5-78.

92. Vidossi(ch), Giuseppe, *Suffissi triestini*, Zeitschrift für romanische Philologie, sv. XXVII, 1903., str. 749-761.

93. Vidossi(ch), Giuseppe, *Studi sul dialetto triestino*. (presentazione a cura di Giovanni Battista Pellegrini), Bottega d'Erasmus, Torino, 1962. (I. i II. dio iz Archeografo triestino)

94. Vig, István, *Noterelle etimologiche fiumane*, Nuova Corvina, 12, 2000., str. 108-112.

95. Zenatti, Oddone, *La vita comunale ed il dialetto di Trieste nel 1426, studiati nel quaderno di un Cameraro*, Archeografo triestino, II ser., vol. XIV (= XVIII), 1888., str. 61-191.

Zaključak

Ovim se radom željelo ukazati na sličnosti u povijesnom razvoju gradova Rijeke i Trsta. Istovremeno, osvrtom na mletačke idiome općenito pokušalo se približiti čitatelju tršćanski i fijumanski idiom te dati popis bibliografskih jedinica koje su se bavile tim dvama jezicima zbog lakših istraživanja jezičnih dodira na ovim prostorima. Ovo je tek prilog bibliografiji, s obzirom na to da zbog nedostupnosti literature nisu pregledane sve edicije koje bi mogle sadržavati radove posvećene tršćanskom i fijumanskom. Kako bi se dobio uvid u cjelokupnu produkciju radova koji se bave romansko-slavenskim jezičnim dodirima na području sjeveroistočnoga Jadrana, valjalo bi proučiti radove koji se bave venecijanskim idiomom, čakavskim i slovenskim govorima na ovome prostoru, tergestinskim i muglizanskim, ali i istrovenetskim i istriotskim. Također, valjalo bi uzeti u obzir i radove koji se bave obradom konkretnih jezičnih primjera s područja toponimije i etimologije, ali i radove s područja romansko-slavenske kontaktne lingvistike. Tako bi se dobio uvid u stupanj jezične istraženosti ovoga područja, odnosno otvorila bi se nova istraživanja

koja bi popunila neistražene praznine. Ovaj je rad tek prilog za bibliografiju tršćanskoga i fijumanskoga idioma koji bi lingvistima trebao olakšati potragu za literaturom kod budućih istraživanja jezične situacije u ovome kraju.

Nina Spicijarić Paškvan

A Tribute to the Bibliography of Papers on Fiume and Trieste Idioms

Summary

Two cities on the eastern Adriatic coast, Rijeka (Fiume) and Trieste, only 75 km afar, share a very similar history. Since the arrival of the Romans and Slavs, followed by the rule of the Ostrogoths and Franks, as well as the multidentenary coexistence in the Habsburg Monarchy, their culturological and linguistic history have continually been intertwining. Both cities are multicultural, with Slavic, Romanic and Germanic elements intertwined in their cultures and local speeches. Despite the coexistence of several languages in Rijeka and Trieste, this paper will concentrate on Venetian adstratum. The objective of the paper is thus, after presenting a brief historical survey and basic information on Venetian idioms, to list the papers that have addressed Trieste and Fiume idioms.

Keywords: *Fiume idiom; Trieste idiom; Venetian idioms; Rijeka; Trieste.*